

ČTVRTLETNÍK SEVEROČESKÉHO MUZEA V LIBERCI

Informační a programové periodikum. K dostání zdarma v síti informačních center a muzeí Libereckého kraje a Euroregionu Nisa. V nákladu 2000 ks vydává Severočeské muzeum v Liberci, příspěvková organizace, Masarykova ul. 11, 460 01 Liberec, <http://www.muzeumlb.cz>, muzeumlb@muzeumlb.cz, tel.: 485 246 111

Archeologická expozice v obnoveném zámku Svijany

Petr Brestovanský, fotografie: Petr Brestovanský, Markéta Tumová

V roce 2013 zakoupila společnost Pivovar Svijany, a. s., zdejší chátrající zámek z roku 1578 a rozhodla se mu navrátit jeho dřívější důstojnou podobu. Ve velmi krátké době bylo toto historické sídlo citlivě opraveno z vlastních zdrojů pivovaru s příspěvním grantu z EHP a Norských fondů. Oprava trvala pouhých 14 měsíců a 25. června 2016 proběhlo slavnostní otevření zámku pro veřejnost. Nachází se zde nové kulturně-historické centrum s výstavními prostory

mi, které ukazují nejstarší dějiny Libereckého kraje a propagují unikátní archeologické naleziště středoevropského významu a další významné památky regionu. Svijany se tak opět staly vstupní branou do Libereckého kraje a důstojně jej reprezentují.

Projekt obnovy zámku a jeho zpřístupnění veřejnosti byl podpořen partnerskou spoluprací s Libereckým krajem, obcí Svijany, Severočeským muzeem, Národním památkovým ústavem, ÚPS na Sychrově, a vzdě-

lávacím centrem ŽIVOT HROU (Montessori). V oblasti archeologie byl do projektu zapojen oficiální zahraniční partner Institute of Archaeology z islandského Reykjavíku.

Na realizaci projektu se podílely firmy APRIS 3MP s.r.o. jako generální projektant; SYNER, s.r.o., jako generální dodavatel stavby; GEMA ART GROUP a.s. (restaurátorské práce) a Remy design, s.r.o. (interiéry a mobiliář). Generálním dodavatelem expozic byla ARCHA 13

o.p.s. Na scénáři expozice se podílel Akad. arch. David Vávra s archeologem Mgr. Petrem Brestovanským. Grafickou úpravu infopanělů provedli Pavel Akrman a Ing. Pavel Černý. Plastiky a kresby jsou dílem Stefana Shamilyana. Poděkování rovněž patří celé řadě dalších spolupracovníků, bez kterých by expozice nemohla vzniknout.

V areálu zámku Svijany si návštěvníci mohou prohlédnout novou expozici s unikátními archeologickými nálezy z doby bronzové, které pochází z okolí Příšovic a Svijany, zrekonstruovaný interiér zámku včetně kaple s restaurovanými stropními freskami, dále výstavní prostory o historii zámku a jeho majitelích, menší expozici o podzemí Libereckého kraje, pivovarnickou a lázeňskou minipozici a část věnovanou Islandu, romské menšině a Montessori vzdělávání. V zámecké zahradě bylo vybudováno pískoviště, které je pro zvládání dětí zároveň archeologickým nalezištěm. Zde si mohou pod vrstvou písku odhalit kostru prasete, jejíž část byla v zahradě archeologickým výzkumem objevena. Zároveň se zde nachází rekonstrukce dřevěné svatyně z doby bronzové, replika pícky na tavení bronzu nebo funkční replika pícky ze 13. století na pečení chleba.

Svijany a Příšovice jsou od poloviny 19. století velmi významné díky unikátním archeologickým nálezům a patří k nejvýznamnějším pravě-

Pokračování na straně 2

Pokračování ze strany 1

kým sídelním oblastem celého Pojizeří. Proto se mnoho profesionálních badatelů, učitelů a národopisců od té doby snažilo o vybudování expozice a představení těchto historických pramenů všem generacím návštěvníků.

Prvním unikátním objevem ve Svijanech se roku 1854 stal hromadný nález bronzových labutěk. V září roku 1890 bylo na polích severovýchodně od zámku Svijany objeveno při hluboké orbě jedno z prvních pohřebišť z pozdní doby bronzové. Originály nádobek z těchto hrobů zapůjčilo do svijanské expozice Muzeum Českého ráje v Turnově. Největší nálezy však pocházejí až z období posled-

ních dvou desetiletí. To bylo v Příšovicích objeveno archeologem Petrem Brestovanským v roce 2005 pohřebiště z doby bronzové „Na Cecilce“ s téměř devadesáti žárovými hroby a v roce 2007 sídliště prvních zemědělců z mladší doby kamenné u dálnice, kde se podařilo následně odkrýt sedmnáct půdorysů domů a dvě desítky výrobních okrsků. Nádoby z pohřebiště „Na Cecilce“ jsou v bezvadném stavu po nákladné rekonstrukci, jež trvala téměř deset let a Severočeskému muzeu jako správci těchto sbírek ji hradil Liberecký kraj. Nejvíce nádob bylo rekonstruováno v laboratoři v Bylanech Annou Kellerovou a část hrobů laboratorně zpracovalo

Západočeské muzeum v Plzni. Severočeské muzeum v Liberci jako partner tohoto projektu zapůjčilo všechny vystavené exponáty bezplatně.

V ústřední výstavní místnosti s pódium a se stěnami potaženými černým sametem se nachází hlavní část archeologické expozice. Zde jsou v ploše pod pochozími skly vy-modelovány jámy žárových hrobů, přesně ve tvaru a orientaci tak, jak byly nalezeny v letech 2005–2006 „Na Cecilce“. V jamách jsou originály pohřebních nádob, které byly někdy nalézány v hloubce pouhých 28 centimetrů pod povrchem, a je tudíž malým zázrakem, že byly dochovány v celé své výšce ode dna po

okraj. Nádoby jsou v ruce robené, bez pomoci hrnčířského kruhu. Kromě obvyklých osudí, okřínů, mís a koflíků zde můžete vidět i ploché poklice, kterým se jinak dříve říkalo též solární kotouče, s malým otvorem pro „odchod duše zemřelého“. Za pozornost určitě stojí unikátní chrastítka nebo-li štěrchátka, která archeologové nacházeli buď v dětských hrobech nebo v hrobech tzv. šamanů. Tyto unikátní artefakty v sobě uchovávají 3 000 let starý zvuk. Zatřeste si chrastítkem a uslyšíte stejný zvuk, který slyšeli naši předkové z doby bronzové.

Do okenních nik byly v expozici zasazeny velkoformátové kresby, které jsou stejně jako exponáty před nimi rozděleny do čtyř fází-obrazů, které nám přibližují způsob pohřebního rituálu v pozdní době bronzové (10.–9. století př. Kr.). Hned za vstupními dveřmi vpravo je vidět první fázi-obraz, na němž se nachází rekonstrukce pohřební hranice se skrčeným lidským tělem zabaleným do textilie. Za ní probíhá pohřební rituál těsně před zapálením hranice. Šaman zvedá nádobu, lidé z doby bronzové hořekují nad zemřelým, chystají se obětovat kůžle. Druhým fází je již spálená hranice s ostatky lidských kostí, která představuje unikátní pravěké krematorium, které bylo nalezeno na pohřebišti v Příšovicích „Na Cecilce“. Ženská postava právě vylévá vodu z nádoby na spálenou hranici a ostatní vybírají jednotlivé kosti po zemřelém a dávají je do vaku ze zvířecí kůže. Na třetím obrazu vidíme žárový hrob před zasypáním. V pozadí klečící postava pozvedá kamenný tlouk a rozbíjí spálené kosti zemřelého na tisíce drobných úlomků. Ty jsou pak nasypány do největší nádoby – urny. Další postava přidává do hrobu nádoby s obětinami. Poslední čtvrtý obraz představuje navršený prostý rov nad hrobem, který je označen jednoduchým dřevěným kolíkem ozdobeným bronzovým kolem s paprsky v podobě slunce. Nad hrobem se sklání trojice příbuzných nebožtíka. Při odchodu je možné se na plátně vyfotit se svijanským „Achilleem“, který virtuálně přijde mezi návštěvníky v dobovém brnění z doby bronzové. Na sobě má bronzový hrudní plát, náhlonice a v rukách dobový meč a štít.

Za místností s pohřebištem se nachází velké dioráma – model pravěkého osídlení. Ukazuje, jak mohlo vypadat pohřebiště „Na Cecilce“ a přilehlá vesnice z pozdní doby bronzové (10.–9. stol. př. Kr.). Pohřebiště i vesnice leží nedaleko řeky Jizery, která již tenkrát byla důležitým zdrojem vody, potravy, materiálu a zároveň sloužila i jako vodní cesta mezi významnými centry. Na pohřebišti je vidět desítky žárových hrobů. Některé z nich jsou před za-

sypáním a u některých je po obvodu vidět kamenný kruh. Jsou zde i pravěká krematoria (místa, kde se spalovaly ostatky zemřelého) a také hranice se zemřelým. Pohřebiště mělo kolem jednoho tisíce hrobů. Sídliště bylo vzdáleno 350 až 500 metrů od pohřebiště. Uprostřed byl velký shromažďovací dům a kolem jsou rozmístěny menší rodinné jednoprostorové domky. Mezi nimi jsou ohrady pro dobytek. Dále jsou zde zobrazeny pravěké chlebové pece a pece na výrobu keramiky, jámy se žebříky sloužící jako obilná síla a dřevěné rámy na vydělávání kůží. V této větší vesnici žilo odhadem 50 až 70 lidí.

Mimořádným nálezem ve Svijanech, který uvidíte v zámecké expozici, se již 14. ledna 1854 stal „poklad“ bronzových labutěk objevený ve Vaníčkově lomu na pravém břehu Jizery. Celkem zde bylo nalezeno 29 bronzových předmětů identifikovaných později jako součásti vzácného kultovního vozíku. Díky obětavosti pana Buriánka, rolníka z Loukova a hostinského Žáka z Podolí, kteří tyto nálezy odkoupili od nálezce a věnovali Národnímu muzeu v Praze, byl pro archeologickou vědu již před více jak jedním a půl stoletím zachráněn jeden z nejvýznamnějších nálezů z českého pravěku.

Souběžně s obnovou svijanského zámku se v letech 2015–2016 prováděl též archeologický výzkum. Ten se soustředil na kontrolu zemních prací a výkopů pro inženýrské sítě v budově a v okolí zámku. Západně od „bývalé školy“ byla při hloubení jím-

ky na vápno narušena sídlištní vrstva s keramikou z vrcholného středověku (14.–15. století). V zámku se archeologové soustředili na dokumentaci a fotogrammetrii původních topinkových dlažeb ze 17.–18. století, které i přes nutnost stavebních zásahů byly z větší části zachráněny a zachovány v původním stavu. Můžete dnes po nich chodit stejně tak jako kdysi naši předkové, jsou místy prošlapané tak hezky jako v bazilice Sv. Marka v Benátkách. Další nečekaný nález čekal archeology v malé kapli Nalezení Sv. Kříže. Tam byla ve zdi široké 1,7 metru objevena pec z 2. poloviny 18. století a hned vedle prsk od kamen s průduchem do komína.

V bývalé zámecké zahradě jižně a jihovýchodně od budovy zámku však byly nálezy největší. Toto úchvatné naleziště a konzerva naší prehistorie a historie v sobě uchovávala drobné fragmenty kamenných nástrojů z neolitu, ale především sídelní a odpadní jámy z doby bronzové. V jedné z těchto jam, porušené nově nalezenou mohutnou zdí z pískovcových štuků z 18. století, byla objevena i neporušená překrásná jehlice stará přes 3000 let, která nyní tvoří součást bronzového pokladu v ex-

pozici. Několik metrů od jižní stěny zámku se podařilo objevit i nádobu starou přes 2500 let, kterou můžete obdivovat v tajemné chodbě před expozicí s hroby. Při hloubení základů pro retenční nádrž se podařilo objevit i půdorys stavby ze druhé poloviny 13. století a v ní na dně jámy ostatky hospodářských zvířat, mj. prasete. Toto prase, jinak řečeno „swinie“, dalo dnešním Svijanům dokonce jejich název. Mezi nejnovější nálezy ze zámecké zahrady patří mince samotného Ludvíka XIV. – francouzského krále Slunce – nebo vzácný medailonek se Sv. Benediktem z 18. století.

V červnu roku 2016 byla naplněna dlouholetá touha, aby se svi-

janský zámek stal místem setkávání a centrem naší nejstarší historie. Proto mám radost, že již po čtyřech měsících provozu před koncem hlavní sezóny na podzim roku 2016 přivítaly Svijany svého desetitisícového návštěvníka. Zvláštní poděkování patří Miroslavu, Tomášovi a Janě Kučerovým, Romanu Havlíkovi, Markétě Tumové, Libuši Klareové a Janu Trskovi, bez kterých by se nikdy nepovedlo vyvést tuto zapomenutou a zchátralou památku na světlo. Od nynějška, až pojedete po dálnici od Prahy k Liberci, vás konečně může znovuzrozený svijanský zámek již z dálky vítat jako vstupní brána do Libereckého kraje. ■

Muzeum hostilo IV. libereckou Pecha Kucha Night

Adéla Pomothy, fotografie: Lukáš Pošepný

Pecha Kucha Night představuje dnes již zaběhlý formát společenských večerů, kde se setkávají kreativní lidé, aby načerpali inspiraci a především inspirovali ostatní. Jedná se o formát pocházející z Tokia, představující netradiční cyklus přednášek z oblasti designu, výtvarného umění či architektury. Název vznikl spojením anglického a japonského výrazu pro „tlachání“. Pecha Kucha Night lze volně přeložit jako „noc povídání“ a heslo Pecha Kucha zní „drinking and thinking“. Na Pecha Kucha se vše odehrává v rekordně krátkém čase a na jednom místě. Prezentující tak publikum nemají čas nudit přílišnými detaily a odbornými informacemi, spíše mají za úkol představit nové nápady a koncepty široké veřejnosti. Akce je především o neformální atmosféře a o prostoru otevřeném pro setkávání lidí a nápadů.

V Liberci jsou Pecha Kucha Night stále ještě novinkou a poslední (čtvrtou) hostilo s velkým úspěchem Severočeské muzeum. Akce s podtitulem „Back to the future“ proběhla ve velkém sále Severočeského muzea v Liberci 2. prosince 2016 od 20:20 hodin. Část účastníků měla možnost se v muzeu prezentovat

po dobu jednoho týdne formou autorských instalací ve stálé expozici muzea. Instalace vytvořily novou vrstvu konzervativních výstavních prostor a rozšířily na krátkou dobu expozici o nový rozměr a odlišný úhel pohledu. V průběhu večera se

představili skvělí přednášející z řad vizuálních umělců, fotografů, designérů i malířů a sochařů (Petr Hricko, Jaroslav Prokeš, Jan Krtička, Andrea Pekárková, Jan Prošek, Marcela Mrskošová, Jana Bernardová, Jaroslav Róna, Jan Harant, Anna

Marešová a výhradně na výstavě pak Jan Stolín, Lukáš Dostálek a Hana Kostruchová). Večer se nesl v přátelském duchu a nechybělo občerstvení, které zajistily liberecké kavárny Naše a Café Tady & teď a otevřený muzejní výčep. ■

Vyšla nová kniha o libereckém unikátu moderní architektury

Jiří Krížek, fotografie: Miroslav Tůma, Karel Čtveráček

Ve středu 21. prosince 2016 proběhlo ve výstavním vestibulu Krajského úřadu za účasti hejtmána Martina Půty slavnostní představení knihy o historii sídelní budovy Libereckého kraje „Liberecký mrakodrap“, kterou vydalo Severočeské muzeum v Liberci. Oslava v předvánočním čase nebyla náhodná, protože výstavba současného sídla Libereckého kraje byla zahájena 16. prosince 1966, tj. před 50 lety, podle projektu architekta Zdeňka Plesníka (1914–2003) z ateliéru Centropjekt v tehdejší Gottwaldově, dnešním Zlíně. Budova byla navržena jako vývojové pracoviště Státního výzkumného ústavu textilního (SVÚT) pro nové textilní technologie. Dům v době svého vzniku sloužil jako vertikální hala, v jejích jednotlivých patrech byly kromě kanceláří umístěny zkušební a testovací stroje. Konstrukce stavby představuje architektonický unikát, na kterém se poprvé v Československu vyzkoušelo několik technických novinek. Schodišťová a výtahová jádra byla betonována systémem taženého bednění a po jádrech byla vybetonována první tři

podlaží. Poté byl použit systém zdvihacích stropů, takzvaný „lift slab“, kdy byla jednotlivá patra vybetonována v jedné úrovni a následně vysouvána nahoru až do výšky 78 metrů pomocí heverů. Dalším technickým unikátem je oběžný výtah tzv. pater noster z roku 1971, který dodnes obsluhuje 16 podlaží. Pro budovu je charakteristický optický klam dvojnásobného počtu pater, což způsobují vkládané parapety rozdělující každé patro. Slavnostní zahájení provozu budovy proběhlo 21. května 1976.

Koncem 90. let minulého století po úpadku textilního průmyslu v našem regionu SVÚT ukončil svoji činnost a budovu odprodal pro účely nově vznikajícího Libereckého kraje. V roce 2000–2004 proběhla citlivá přeměna budovy pro administrativní účely krajské samosprávy. Projektantem obnovy byla liberecká architektonická kancelář SIAL pod vedením Ing. Karla Novotného. Kompletně byl vyměněn prosklený plášť a zcela se změnila dispozice a vybavení jednotlivých podlaží. Budova v současnosti slouží pro cca 400 úředníků, dále jsou zde situo-

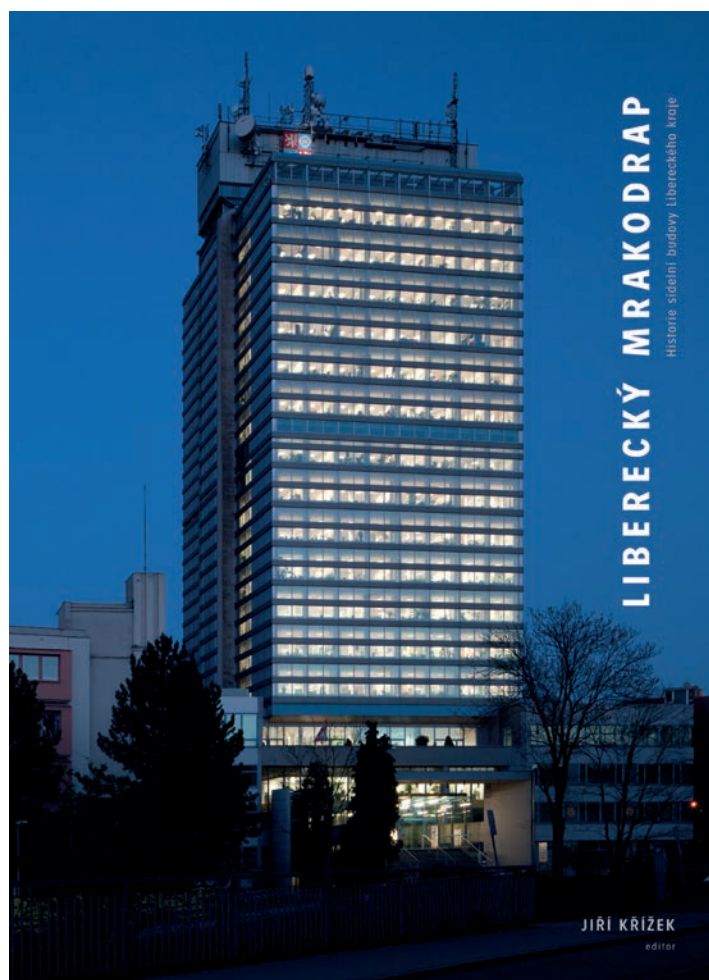

vány sekretariáty členů rady Libereckého kraje v čele s hejtmánem a zasedací sály zastupitelstva Libereckého kraje. Rekonstrukce budovy patří mezi nejlepší ukázky ochrany kvalitní architektury 2. poloviny 20. století v České republice, byť samotná stavba není dosud nijak památkově chráněna.

Vydaná kniha „Liberecký mrakodrap“ má za cíl upozornit na historii mimořádně zajímavé budovy, která i po 40 letech od svého dokončení stále zůstává ve stínu známějších libereckých dominant. Kapitoly knihy o nejstarší zástavbě od Martina Ouhrabky a o historii samotné budovy SVÚT z hlediska kontextu domácí a světové architektury od Petra Vorlíka doplňuje soubor historických fotografií od Miroslava Tůmy, který jedinečným způsobem v 60. a 70. letech systematicky dokumentoval průběh

výstavby „libereckého mrakodrapu“. Výběr z těchto historických fotografií jsme představili v muzeu roku 2012 na výstavě *Zrození libereckého mrakodrapu*. V květnu letošního roku proběhla ve vstupním vestibulu Krajského úřadu další výstava o historii SVÚT, na kterou se muzeu podařilo získat mj. jeden z textilních patentů, který se v tomto domě zrodil – autentickou závodní kombinézu týmu LIAZ ze závodu Rallye Paříž–Dakar z roku 1984.

Samostatnou výpověď o současném podobě krajského sídla jsou působivé fotografie Karla a Michaela Čtveráčkových, kteří jsou rovněž autory grafického řešení knihy. Téměř celý náklad knihy od muzea odkoupil krajský úřad, takže pro zájemce z řad veřejnosti zbývá na pokladně muzea pouze několik výtisků za příznivou cenu 270 Kč. ■

Na paměť císaře Františka Josefa I.

Lubor Lacina, fotografie: archiv SM

V polovině prosince 2016 jsme v Se-veročeském muzeu zahájili výstavu *Náš císař, kterou připomínáme sté výročí úmrtí rakousko-uherského panovníka Františka Josefa I. Spolu s výstavou se tématu věnujeme i na stránkách našeho čtvrtletníku – již v minulém čísle jsme vzpomínali na tři císařovy návštěvy v našem městě. Dnes bychom se mohli zaměřit na pamětní místa nesoucí kdysi panovníkovo jméno – na veřejné budovy, pomníky, pamětní desky nebo veřejné komunikace. Možná budete překvapeni, kolik jich v Liberci a v kraji pod Jizerskými horami bylo...*

ZAPOMENUTÉ A ZNOVUZROZENÉ

Jak to tak v dějinách bývá, připomínková, pamětní a pietní místa se v krajině objevují a zase vytrácejí. Jak se postupně odbývaly dějiny a měnily různé společenské a politické režimy, vždy po odchodu předchozího tomu novému začaly vadit předešlé symboly v ulicích – pamětní desky, sochy i názvy ulic a náměstí. Po roce 1918, kdy zanikla rakousko-uherská monarchie a vznikla Československá republika, se tak z veřejných prostor začaly vytrácet připomínky Rakousko-Uherska a Habsburků. Mizelely pomníky věnované výročím nebo návštěvám (nejčastěji Františka Josefa I. a Josefa II.) či jména Habsburků z názvů náměstí, ulic nebo institucí. My se dnes projdeme po libereckém a jabloneckém okrese a připomeneme si některá místa, v jejichž názvu nebo určení figuroval císař František Josef I.

FRANTIŠEK JOSEF V NÁZVECH VEŘEJNÝCH BUDOV

Snad nejvýraznější budova, která připomínala (a jedna z mála, která dnes opět připomíná) Františka Josefa I., stojí hned naproti našemu muzeu – dnešní Oblastní galerie, dříve však lázně. Za Rakousko-Uherska nesly název Lázně císaře Františka Josefa a o tomto jejich „zasvěcení“ bylo rozhodnuto při příležitosti padesátého výročí mocnářovy vlády v roce 1898. Bylo to tehdy zvykem, že v letech kulatých výročí císařovy vlády nebo narozenin do veřejného prostoru přibývaly budovy nebo pomníky věnované právě jemu. Dělo se tak v letech končících osmičkou (František Josef I. na trůn nastoupil v roce 1848) nebo nulou (narodil se roku 1830).

Podobný případ jako u lázní nastal v Liberci u několika dalších památek. V roce 1908, tedy při šedesátém výročí vlády, se začal stavět kostel sv. Máří Magdalény, teh-

dy ovšem vzhledem k datu výstavby nazývaný Jubilejní kostel císaře Františka Josefa v Liberci. Míst s přídomkem „jubilejní“ byla ale v našem kraji celá řada, příklad najdeme dokonce ještě i mezi církevními stavbami. Milovníkům Jizerských hor dobře známý ruprechtický kostel U Obrázku nesl podle dobového zvyku název Římsko-katolický jubilejní kostel U Obrázku, ve své době pochopitelně v německém jazyce.

Osud svázaný s panovníkem měl i další významný svatostánek v našem regionu, secesní kostel Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou. Jeho základní kámen byl položen 18. srpna 1900, v den sedmdesátých narozenin císaře Františka Josefa I.

POMNÍČKY PROBUZENÉ ZPĚT K ŽIVOTU

Jak už jsme si připomněli výše, pamětní místa spojená s Františkem Josefem I. i dalšími Habsburky po vzniku Československa postupně zmizela z veřejného prostoru. Přesto se jich v našem regionu několik zachovalo, většinou jako torza bez nápisů, která se dnes, v době, kdy slovo „Habsburkové“ již nebudí přílišnou

nevoli, postupně obnovují. Některé z těchto památek potkaly poměrně dramatické „životní osudy“, tak si je pojďme připomenout.

Snad „nejdobrodružnější“ osud měl pomník u kostela ve Vratislavicích nad Nisou. Císař František Josef I. Vratislavice několikrát navštívil, a tak padlo rozhodnutí postavit na paměť návštěvy z roku 1906 pomník. Měl zobrazovat mocnáře spolu s dítětem a měl být odhalen v roce 1913 při 65. výročí panování. Nakonec ale stačil vzniknout jen podstavec, další plány přerušila válka, po jejímž skončení již pomník v původní podobě vzniknout nemohl. Místo toho byla na podstavec přidána smuteční mísa a celek byl odhalen jako pomník obětem první světové války. Ten ale naopak začal vadit po roce 1945, protože připomínal německy hovořící obyvatele Vratislavic. V naší době pak pomník znovu ožil, tentokrát jako umělecké dílo představující podobiznu Františka Josefa I. a listinu, jíž císař povolil Vratislavicím správu nad městským znakem.

Další pomník s vyobrazením Františka Josefa I. stojí ve Stráži nad Nisou. Najdeme ho v zeleni před

vchodem na hřbitov, naproti pomníku obětem Velké války. Ten císařův byl zřízen v roce 1908 k šedesáti letům na trůnu a v roce 2008 byl obnoven.

Ke stejnému výročí vznikly dva pamětní kameny nedaleko od Stráže n. N. Jeden najdeme v Mníšku. Další pomník z roku 1908 stojí v Oldřichově v Hájích a panovníka opět připomíná od roku 2001.

Dramatický životopis měl i císařův pomník v Hrádku nad Nisou. Zřízen byl opět k šedesátiletému výročí vlády (zároveň byl vysazen pamětní dub), po roce 1918 ale připomínal zakladatele německé tělovýchovy Friedricha Ludwiga Jahna a od roku 1946 učitele Josefa Jireše, který zahynul v Osvětimi. Po dalších dramatických desetiletích pak byl v roce 2009 znovu obnoven a kromě výčtu celých jeho dějin opět připomíná Františka Josefa I.

Zajímavý příklad z rodiny pomníků najdeme i na Sychrově, při silnici pod tzv. Arturovým hradem. V roce 1866 Sychrov navštívil František Josef I. a na paměť jeho cesty oborou do Radostína byla trasa pojmenována panovníkovým jménem. Vztýčena byla také kamenná „pyramida“ nesoucí název „Cesta císaře Františka Josefa“. Na pomník postupně přibývaly zápisy o návštěvě císaře, korunního prince Rudolfa nebo k výročí stříbrné svatby císařského páru. Dnes zde najdete také tabuli naučné stezky Lesní putování s Kamilem Rohanem.

POMNÍČKY ZAPOMENUTÉ A ZANIKLÉ

Větší část památek věnovaných Františku Josefu I. bohužel nepřežila nástrahy posledních sta let a buď úplně zanikla nebo je zapomenuta ve zdevastovaném stavu. Příkladem prvního typu je třeba bývalý pomník před školou v Rochlici, který se z „císařského“ za první republiky proměnil na „válečný“ a po roce 1945 jako německy psaná veřejná památka úplně zanikl.

Rozhodně největší pomník Františka Josefa I. v našem regionu však vznikl v Jablonci nad Nisou – monumentální socha císaře v místě bývalého Střeleckého parku. Byla zřízena, jak jinak, k připomínce šedesáti let na trůnu a tvořil ji monumentální areál se schodištěm, tři metry vysokým podstavcem a skoro stejně vysokou sochou od Adolfa Mayerla. Stavbu inicioval jablonecký střelecký spolek a odhalena byla v roce 1910 zároveň s oslavami 150. výročí spolku. Skutečně monumentální dílo bohužel beze zbytku zaniklo a dnes jej stejně jako samotný střelecký spolek připomíná už jen místní název Střelnice.

Pomník u kostela Nejsvětější Trojice ve Vratislavicích nad Nisou

Torzo kdysi skvostného pomníku se zachovalo v lesoparku (kdysi Císařská výšina) ve Smržovce. Tvořila jej skupina kamenů připomínající padesát let panovníka na trůnu a spolky, které se na stavbě pomníku podílely. Kameny zůstaly stát dodnes, nápisy odvál čas a divoké dějiny. Několik kilometrů odtud, v Šumburku nad Desnou (dnešní části Tanvaldu), pak stával velký podstavec s císařovou bustou.

I na Frýdlantsku najdeme místa, kde si panovníka připomněli pomníkem – jméno a životopisná data Františka Josefa I. do kamene zanesli v pohraničních obcích Višňová, Černousy nebo Dolní Oldřich. O kousek dál, v Chrástavě, byl v roce 1898 u kostela zřízen pomník jiný, obětím prusko-rakouské války z roku 1866, i to však proběhlo při příležitosti výročí vlády Františka Josefa I. Pomník existuje dodnes, ovšem přenesený na hřbitov jako součást hrobu rudoarmějců, na původním místě dnes stojí replika.

DOKONCE I ALEJ

František Josef I. měl v našem kraji i náměstí – jedno před radnicí v Tanvaldu, další u kasáren v Liberci. A v roce 1908 byly na počest Františka Josefa I. vysázeny i dvě tzv. Císařské aleje – u Dlouhého Mostu a v Rychnově u Jablonce nad Nisou.

NEJEN FRANTIŠEK JOSEF I.

Habsburských soch, názvů a tabulek bylo v kraji mnohem více než jen těch

se jménem Františka Josefa I. Připomeňme si alespoň některé z těch, které s panovníkem přímo souvisejí. Jedna se týká jeho manželky, císařovny Alžběty, zvané Sissi. V Jizerských horách, v údolí Velkého Štolpichu, byla rok po zavraždění císařovny v Ženevě, 10. září 1899, odhalena pamětní deska. V době první republiky byla odstraněna a v průběhu času nenávratně zmizela. V roce 2011 však byla na místě odhalena nová pamětní tabule.

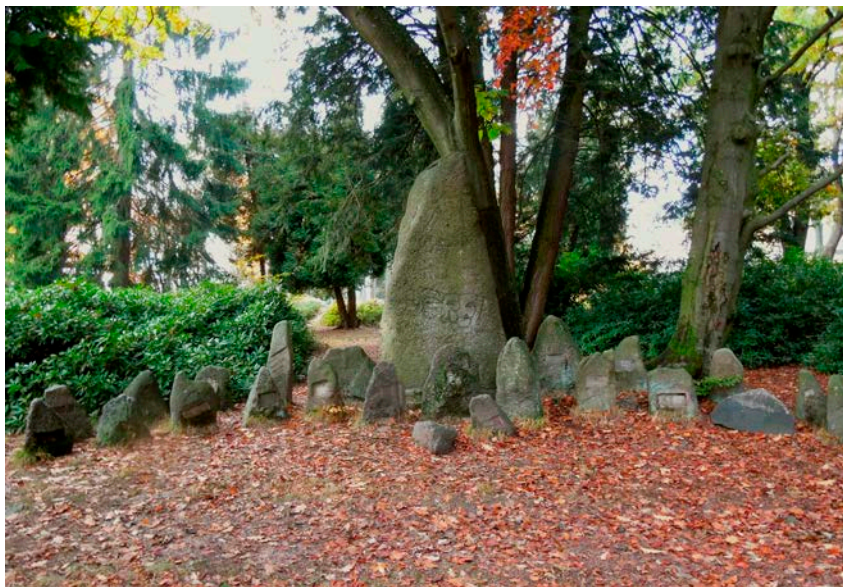
Veřejná místa v Liberci i jinde byla pojmenována také podle císařova syna, korunního prince Rudolfa, nešťastně zemřelého ve věku pouhých třiceti let. V Liberci například fungovala kavárna U Korunního prince Rudolfa (po zániku monarchie přejmenovaná na Radio). Po následníkovi trůnu byla pojmenována tzv. Rudolfova škola postavená v letech 1878–1879. Princovo jméno nesla i ve své době slavná minerálka (Rudolfův pramen) z Vratislavic nad Nisou. A za korunním princem Rudolfem se můžeme vydat i na Sychrov – v zámeckém parku tam nalezneme vyhlídku do údolí Mohel-

ky nazvanou právě podle slavného Habsburka. Poznáme ji podle výrazného zábradlí a sloupu s dvouhlavým rakouským orlem na vrcholu.

ROZHLEDNY NA ZÁVĚŘ

Vraťme se zpět do muzea na výstavu, předtím ale nezapomeňme na poslední skupinu staveb, symbolicky věnovaných císaři Františku Josefu I. Jde o místa viditelná, dodnes turisty velmi oblíbená – o rozhledny. I ty se stavěly v dobách výročí – tak například základní kámen rozhledny na Tanvaldském Špičáku byl položen v roce 1908 a vyhlídková věž také nesla jméno císaře

Františka Josefa I. Další vyhlídková věž, vlastně přesněji romantická napodobenina středověkého hradu, se nachází opět nedaleko našeho muzea. Od roku 1901, kdy byla postavena, nesla celou řadu názvů a my ji známe jako Libereckou výšinu, v prvním období po vzniku však nesla název Hohenhabsburg, což lze přeložit jako Habsburská výšina. I ta je dnes v provozu a z ochozu její vyhlídkové plošiny se můžeme pokochat překrásným výhledem na Jizerské hory, které kdysi bývaly součástí rakousko-uherské monarchie a tedy pomyslnou hranicí země císaře Františka Josefa I. ■

Torzo pomníku Františka Josefa I. ve Smržovce | DOLE: Jubilejní kostel císaře Františka Josefa v Liberci

Festival uměleckých škol

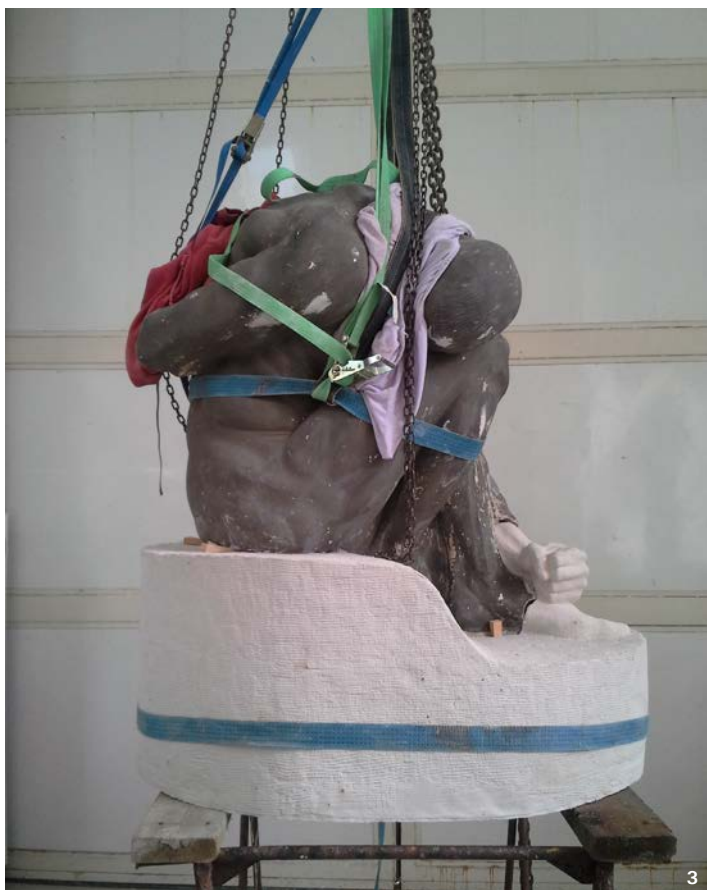
Ve dnech 4.–5. 11. 2016 se v prostorách Severočeského muzea uskutečnil nultý ročník Festivalu umělecko-průmyslových pod názvem UP↑. Venkovní i vnitřní přednáškovým sálům zhlédnout krátké informační filmy z autentického prostředí jednotlivých škol. Zájemci o studium se i přes chladné počasí mohli před scho- v Kateřinkách. Ve slavnostním vestibulu se návštěvníci setkali s ryteckými a šperkařskými pracemi z turnovské školy, s výrobou měkce pájené bižuterie ze SŠ aranže SOŠ Liberec. V lektorské dílně si mohli navrhnout a vidět ve výrobě 3D tisk ze SUPŠ a VOŠ v Jablonci n. N. a malbu skla s 3D navrhováním autorského d- višních jednotlivých škol mohli návštěvníci obdivovat nejen výrobky studentů a některé pracovní postupy, ale často zapředli i hovor s odbornými pedagogy a stu- jednou ze speciálních technik. Během dvou dnů přišlo do muzea na studentský festival více jak 1 200 návštěvníků, což lze hodnotit při nultém ročníku jako vel-

Prostory muzea byly zaplněny pestrou ukázkou předváděných řemeslných technik. První návštěvníci, kteří sem přišli ještě před otevřením festivalu, mohli zatím v muzeu podívat na kovářskou a kovolijskou práci studentů ze SUPŠ a VOŠ v Turnově a u vchodu byl k posezení vystaven exteriérový nábytek ze SŠTDN Raš v Jablonci n. N. nebo s rytím skla, studijním modelováním a kresbou lebky ze SUPŠS v Železném Brodě. Na obdiv byly vystaveny také podzemní floristické designy ze VOŠS a SŠ Nový Bor. Temnější prostor sloupové síně využila SUPŠS Kamenický Šenov pro prezentaci svítidel a ukázkou pokusů se světlem. Na stano-
vce studenti, aby získali podrobnější informace o studiu. Některé studentské výrobky si bylo možné také zakoupit a u každé školy si také vyrobit vlastnoruční originál-
ní úspěch. ■

Země Franze Metznera, znovuzrozené sochařské dílo

Zdenek Hrabák, David Janouch, fotografie: David Janouch

Plastika Země byla poprvé představena roku 1904 v rámci XX. výstavy Sdružení výtvarných umělců Rakouska, Secese. Její autor, českoněmecký sochař Franz Metzner (1870 Všeruby u Plzně – 1919 Berlín), který přišel do Vídně z Berlína roku 1903 jako nově jmenovaný profesor vídeňské uměleckoprůmyslové školy, se spolu s architektem instalace výstavy Kolomanem

Moserem také podílel na koncepci výstavního prostoru. Byl jím nejprestižnější centrální sál, resp. vestavba tvořící s přilehlým vstupním prostorem architektonicky jednotný celek. Vnitřní uspořádání se sochou Země uprostřed a mohutnými postavami atlantů po obvodu vzdáleně odkazovalo na sakrální stavby starověkého Egypta a Indie s jejich sochařskou výzdobou, který-

mi se Metzner ve své tvorbě inspiroval. Samotná vápencová socha Země v podobě schouleného mužského aktu byla kritikou a umělci přijata vesměs kladně, zato u širší veřejnosti očekávaného ohlasu nedosáhla. Na svoji dobu snad až příliš vážné a běžnému publiku málo srozumitelné dílo bylo více

než alegorií zhmotnělou myšlenkou o prožitém utrpení a nadějích člověka; myšlenkou, která našla svůj výraz ve vnitřní dynamice sochy a zformovala její fyzickou podobu. Ještě než v roce 1905 zakoupila plastiku do svých sbírek Moderní galerie v Praze, byl podle

Pokračování na straně 11

Gobelíny: unikátní fond libereckého muzea

Adéla Pomothy, fotografie: archiv SM

Liberecké muzeum spravuje ojedinělou a unikátní sbírku „G“ zahrnující historické tapiserie ze 16. až 19. století z oblasti západní Evropy, české autorské tapiserie, artprotisy a několik rozměrných autorských paličkových a šitých krajků či textilních intarzií. Sběrka, prezentovaná výběrem nejlepších kusů ve stálé expozici, čítá celkem 139 položek a představuje jednu z největších kolekcí tohoto typu v Čechách. Často se jedná o díla značně rozměrná a předměty o velikosti 3x4 metry nejsou výjimkou. Vzhledem k tomu, že kolekce mapuje především vývoj fenoménu ručně tkaného gobelínu (nebo také tapiserie), sluší se uvést krátký exkurs do historie této techniky na našem území.

Zájem o plošnou textilní tvorbu, především v podobě importu gobelínů na straně jedné a domácí lidové produkce na straně druhé, lze v českém prostředí sledovat kontinuálně v průběhu historie. Rozměrné historické tapiserie z pozdní gotiky i renesance ze slavných světových děl tvoří zhruba dvě desítky kusů z celkového počtu zmiňovaného v úvodu. Jmenujme například bruselský gobelín „Tarquinius Priscus vítán římským

lidem“ z roku 1550, který položil základ muzejní sbírky a věnovala ho sem hraběnka Matylda Clam-Gallasová, nebo vůbec nejstarší muzejní tapiserii z roku 1520 utkanou ve valonské dílně. Představuje válečnou výpravu a muzeu ji odkázal ve své závěti jeho čestný kurátor a dlouholetý mecenáš baron Heinrich von Liebieg.

Klasická gobelínová technika takzvaného útkového rypsu se na našem území uplatňuje až koncem 19. století, kdy vznikají gobelínové manufaktury. Na tomto místě je nutné připomenout, že první díla tohoto typu vznikala u nás ve Vratislavicích nad Nisou již od roku 1894 a až záhy se rodí slavné textilní manufaktury ve Valašském Meziříčí (1908) a Jindřichově Hradci (1910) v čele s osobnostmi Rudolfa Schlattauera a Marie Teinitzerové. Zástupce v muzejních sbírkách z tohoto období představuje například drobná textilie Vodník z 20. let 20. století tkaná v Moravské gobelínové manufaktuře podle návrhu malíře Hanuše Schwaigera.

Tapiserie se u nás v podstatě formovala z malířského prostředí v přirozené závislosti na malířském kartonu jako předloze pro textilní dílo. Postu-

Jan Hladík, *Setkání – nesetkání*, 1976, detail

pem času se však tento jev společně s novým tvůrčím úsilím a snahou o hlubší výtvarnou realizaci začal vytvářet. V důsledku toho začal po druhé světové válce vznikat fenomén zvaný „autorská tapiserie“. Umění autorské tapiserie zažilo ve světě největší rozmach v šedesátých a sedmdesátých letech, kdy textilní uměl-

ci začínají iniciovat změny v tomto původně dekorativním a utilitárním textilním oboru. Práce s textilními objekty a materiály zachvátila všechny kontinenty, nejvíce se však o rozvoj moderní tapiserie zasadila Francie, USA, Polsko a Československo. Vzhledem k psychologickým pod-

Pokračování na straně 12

Pokračování ze strany 10

originálu pořízen sádrový odlitek, jenž zůstal v majetku umělce.

V roce 1998, po různých peripetích, kdy tato sádrová plastika byla po 2. světové válce spolu s dalšími z majetku uměleckého spolku Metznerbund deponována na Státním zámku Lemberk, přešla ve velmi poškozeném stavu do sbírek libereckého muzea. V důsledku předchozího nešetrného zacházení byla socha odlomena od původního soklu, chyběla část nártu levé nohy a nezachovala se ani levá ruka od poloviny předloktí. Povrch sochy byl navíc silně znečištěn a patina byla na mnoha místech oprýskaná (obr. 1, 2). Podnět k restaurování díla vzešel ze záměru prezentovat ho v létě 2016 na výstavě německých Čech (Německo-česká výstava Liberec 1906) v Oblastní galerii v Liberci, kde mělo být ústředním uměleckým exponátem. Obnovy plastiky Země do původní podoby se ujali zkušení restaurátoři, akademičtí sochaři David Janouch a Petr Dufek.

Vlastní restaurování proběhlo v několika etapách, kdy mu předcházely nezbytné laboratorní průzkumy, na jehož základě byla pro první etapu činnosti vybrána optimální metoda a míra čištění kvůli zachování původní barevnosti

v co možná největší míře. Velkým štěstím a zároveň rozhodujícím faktorem pro záchranu díla je existence kamenného originálu, ze kterého díky vstřícnosti Národní galerie v Praze, kde je v současnosti uložen, mohly být sejmuty formy chybějících částí sochy a soklu. Snímání proběhlo pomocí silikonové formovací hmoty, která je z důvodu zachování přesného tvaru dále vyztužena klínovou sádrovou formou. Z hlediska restaurátorského postupu poté následovalo zhotovení chybějících částí odlitím do sejmuté formy, pasování odlitku se sádrovým originálem (obr. 3), lepení a domodelování spojů – plastická retuš. Závěrečnou fází je barevná retuš, jež se přizpůsobuje původní barevné úpravě povrchu sochy (obr. 4, 5).

Celkové náklady na restaurování dosáhly částky 164 000 Kč, přičemž polovinu nákladů pokryla dotace Ministerstva kultury z programu ISO.

Precizní práci obou restaurátorů mohou návštěvníci Severočeského muzea obdivovat a ocenit sami, neboť Země je aktuálně umístěna v expozici uměleckého řemesla 20. století. Bohužel toto místo není, vzhledem k charakteru a celkovému vyznění sochy, zcela ideální a do budoucna bude třeba nalézt jiný, adekvátní prostor. ■

Pokračování ze strany 11

mínkám vzniku této specifické textilní tvorby, zdoluhavosti práce, kontaktu s materiálem a jeho strukturou se autorská tapiserie stala pravým protikladem průmyslového designu, který ve své době představoval spíše proměňující se produkt podléhající krátkodobým módním interválům. Rozvoj svobodné, nespoutané a zcela osobité textilní tvorby se v Čechách vyvíjel zcela v intencích se světovými trendy na poli tapiserie a vyvrcholil v šedesátých letech. Díky výtvarným pokusům a experimentům s materiály skupiny mladých českých progresivních umělců – Jindřicha Vohánky, Bohdana Mrázka, Jiřího Tichého a manželů Jana a Jenny Hladíkových – se česká tapiserie dostala rychle do povědomí světových uměleckých kritiků. První impulzy k této formální i obsahovým změnám v umění tapiserie lze sledovat v Čechách již v padesátých letech v textilním ateliéru Antonína Kybala na VŠUP v Praze. Antonín Kybal se jako první pokusil odstranit rozdíly mezi dílenskou a experimentální tapiserií a z jeho iniciativy se velmi pozvedla úroveň české textilní výtvarné pedagogiky. Žáci Antonína Kybala dali textilní tvorbě nový statut, díky nim se umění tapiserie v Čechách stalo samostatným výtvarným oborem rozvíjejícím se již zcela nezávisle na malířství.

Bohdan Mrázek, *Noc s Holanem*, 1973

Pro budoucnost textilního oboru je zásadní znát a zkoumat tvorbu „velkých“ textilních tvůrců, neboť stáli nejen u zrodu i pádu (smrti) tapiserie. Stáli u zrodu moderního chápání autorské textilní tvorby jako takové. Skrze své dílo i výtvarné názory nám ukázali cestu k hledání nových poloh osobitého, organického, živého tex-

tilního díla a jeho aktuálního postavení v současném umění a řemesle. Formování a zrod autorské tapiserie v českém prostředí představuje zásadní etapu textilní tvorby v historii textilního řemesla a kurátoři Severočeského muzea v čele s Oldřichem Palatou na ni právoplatně zaměřili svou sběratelskou pozornost. V mi-

nulosti se díky nim podařilo získat zásadní díla textilních tvůrců 50.–80. let, jako byli Antonín Kybal, Bohdan Mrázek, Jindřich Vohánka, Jan a Jenny Hladíkoví, Sylva Řepková, Eva Brodská, Zorka Ságlová, Jiří Tichý a další, a vznikla tak úctyhodná přehlídka tvořící početní základnu současné muzejní kolekce gobelínů.

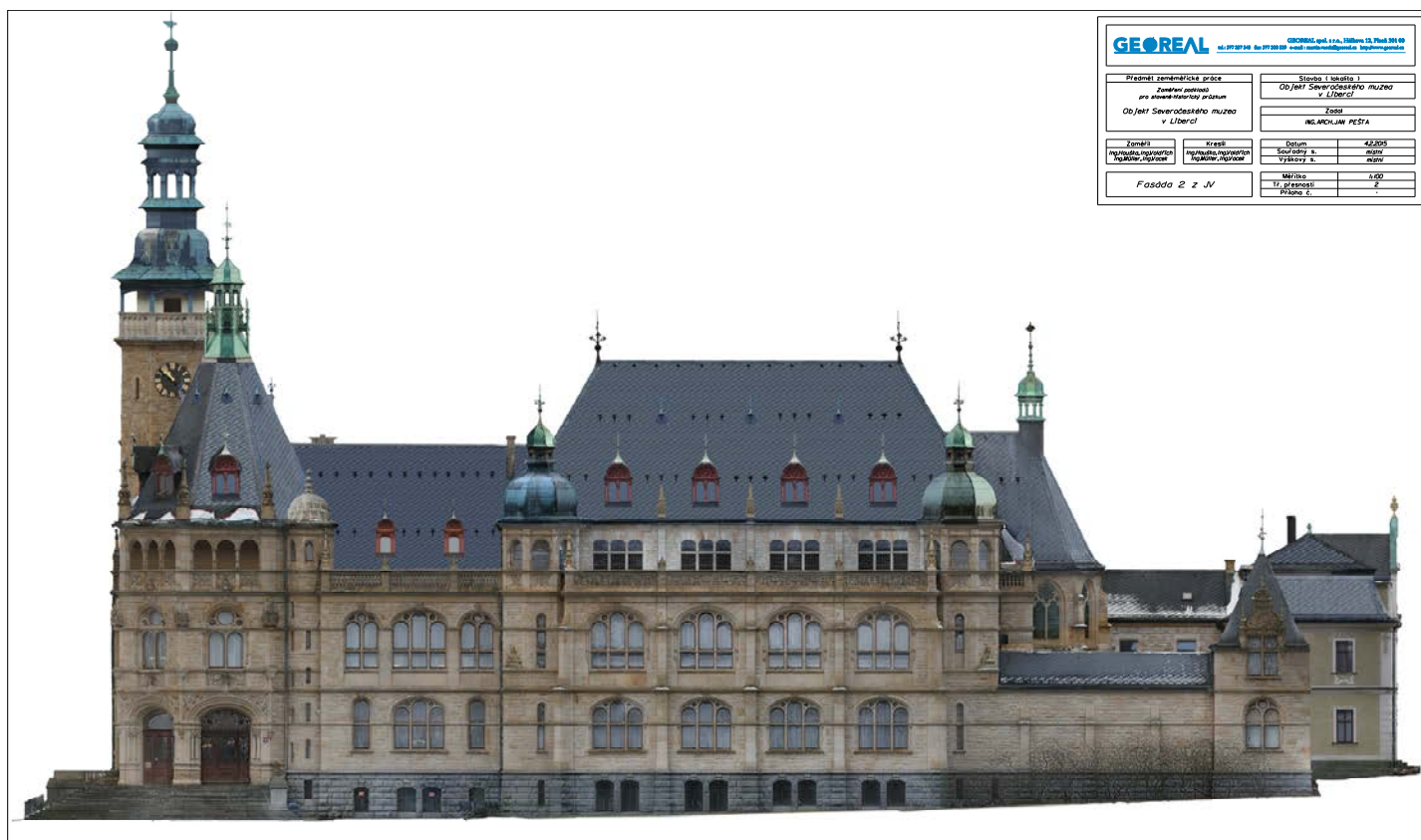
V důsledku politických a sociálních událostí začínajících sametovou revolucí roku 1989 se mimo jiné otevřely nové obzory a možnosti nastupující generaci umělců. Klasická technika tkaní se začala vytrácet. Stálé potřebě experimentu přestala tradiční a časově náročná technika tkaní tapiserií vyhovovat a začínají se stále častěji objevovat nové techniky v podobě aplikací, batiky, výšivky, art protis, kombinovaných technik, ale i textilních instalací či objektů. Postupný odklon od „textilnosti“ přinesl novou situaci světu textilu a vyústil téměř v absolutní zapomnění na tkanou tapiserii. Aktuálně se textilní tvorba přesunula především na pole oděvního návrhářství, průmyslu nebo designu. Textilie a textilní vlákno se často stává součástí nejrůznějších výtvarných experimentů a koncepcí a i tento jev je nutné zohledňovat při následném budování sbírky a zaměřovat se na aktuální volnou textilní tvorbu mladých autorů. ■

DOLE: *Válečná výprava, Tournai, kol. 1520*

Stavebněhistorický průzkum muzea

Jiří Křížek, fotografie: archiv SM

GEOREAL		GEOREAL, spol. s r.o., Hlávova 13, Praha 99 99 tel.: 272 01 100 fax: 272 01 101 e-mail: info@georeal.cz, georeal@georeal.cz	
Předmět: stavební práce		Stavba: 1. etapa 1	
Zadavatel: muzeum pro stavebněhistorický průzkum		Objekt: Severočeského muzea v Liberci	
Objekt: Severočeského muzea v Liberci		Základ: Ing. arch. Jan Pešta	
Zaměst: Ing. arch. Jan Pešta		Datum: 4. 10. 2015	
Kraj: Ing. arch. Jan Pešta		Součástí: 2.	
Fasáda 2 z JV		Výška: 3.	
		Měřítko: 1:50	
		Lp. příloha: 2	
		Právní č.: 1	

Ortofotoplán jihovýchodního průčelí muzejní budovy vytvořený pomocí 3D skenu

V roce 2015 bylo největší investiční akcí Severočeského muzea zpracování tzv. stavebněhistorického průzkumu (zkráceně SHP) hlavní muzejní budovy na Masarykově třídě. Tato dokumentace byla nutná k tomu, abychom mohli s úspěchem odevzdat kompletní stavební projekt na 2. etapu modernizace muzea, o kterém Vás budeme informovat příště. SHP se zpracovává především pro kulturní památky, aby před zahájením jejich stavebních úprav

proběhlo co nejpodrobnější vyhodnocení všech historických konstrukcí, detailů a prvků, které se v budově dochovávají. Budova Severočeského muzea měla na jednu stranu štěstí, protože vznikla během jedné stavební fáze v letech 1897–1898, takže se dá poměrně snadno a přesně vyhodnotit, ze kdy je která cihla, traverza nebo dlaždice. Na druhou stranu unikátní zachovalost budovy po 119 letech včetně všech možných detailů, jako napří-

klad původního zasklení oken nebo ručně psané tesařské značky v krovu, způsobuje, že jakýkoli zásah do budovy je velmi důkladně a kriticky hodnocen ze strany státní památkové péče. Historická budova muzea je tak ve své vnější i vnitřní podobě zakonzervována do doby svého monumentálního vzniku a každá výrazná novodobá změna a úprava je problém. Přesto se nám již v roce 2014 podařilo realizovat 1. etapu modernizace muzea, kdy zde bylo

instalováno vybavení, které odpovídá nikoli 19., ale 21. století, například rampy a výtah pro bezbariérový pohyb nebo kamerový systém, přičemž historický vzhled budovy nebyl nijak nevhodně narušen.

Stavebněhistorický průzkum muzea, který na základě poptávkového řízení zpracoval Ing. arch. Jan Pešta, přední specialista, pedagog a autor řady publikací na toto téma, textově a obrazově poprvé v historii systematicky shrnul a vyhodnotil ve 3 objemných svazcích stovky historických výkresů a fotografií, které jsou jedinečným zdrojem informací. Jednou z hlavních součástí SHP bylo prostorové zaměření budovy za použití nejmodernější 3D technologie, takže nyní máme na fasádě bez přehánění zaměřen každý kámen, což se v budoucnu bude hodit při opravách nebo pro výrobu výukového modelu budovy. Celkové náklady na pořízení stavebněhistorického průzkumu dosáhly 480 000 Kč, přičemž celou částku pokryl Liberecký kraj jako zřizovatel muzea účelovou dotací. Zájemcům o podrobnější informace k tématu stavebněhistorických průzkumů doporučujeme kontaktovat liberecké pracoviště Národního památkového ústavu (Jablonecká ul. 642, tel.: 485 222 411, e-mail: sekretariat.liberec@npu.cz), které v rámci Libereckého kraje provádí odbornou dokumentaci kulturních památek. ■

Nerealizovaný návrh neobarokní výzdoby pro muzejní expozici porcelánu

Harrachov – nová muzejní adresa

Jiří Křížek, fotografie: Jiří Křížek

Koncem roku 2016 dostalo Severočeské muzeum v Liberci do správy areál domácí brusičské a rytecké dílny skla v Harrachově z 18. století. Budova je spjata s prof. Jiřím Harcubou (1928–2013), světoznámým sklářem, sochařem, pedagogem a harrachovským rodákem, jehož dílo je zastoupeno i ve stálé expozici libereckého muzea. S naprostou jistotou ale můžeme konstatovat, že Harcubova díla vlastní nejen nejslavnější muzea na světě jako Victoria & Albert Museum v Londýně nebo Metropolitní muzeum v New Yorku, ale téměř všichni obyvatelé České republiky i cizinci, kteří navštíví naši vlast. Jiří Harcuba je totiž mimo jiné i autorem návrhů mincí, z nichž pětikoruna z roku 1993 je stále v platebním oběhu.

Harrachovská roubená chalupa je autenticky dochována ve stavu z počátku 20. století, kdy v ní měli svou dílnu brusiči a rytci skla Josef st. a Josef ml. Harcubovi, dědeček a otec Jiřího Harcuby. Jiří jako pokračovatel rodinné uměleckořemeslné tradice už působil převážně v Praze a harrachovskou dílnu pietně zachoval

ve stavu, jak mu ji rodiče v roce 1954 předali. V roce 1981 Ministerstvo kultury dům pro jeho výjimečnou historickou hodnotu prohlásilo kulturní památkou, ale veřejnost doposud neměla příliš šancí se o památce dozvědět.

Nejcennější součástí interiéru je kompletně dochovaná domácí brusičská a rytecká dílna na sklo. Původně se tyto malé dílny v roubenkách běžně vyskytovaly od 18. století nejen v Krkonoších. Přechodem na průmyslové broušení skla ale vybavení těchto dílen kompletně zaniklo a prostory v chalupách si jejich majitelé upravili na obytnou nebo zemědělskou funkci. Teprve až budoucí průzkum prokáže, kolik podobně autenticky dochovaných domácích dílen brusičů a rytců skla se na území České republiky dochovalo, ale zatím víme jen o této v Harrachově.

Po nutném zabezpečení domu, které už ve spolupráci s Policií ČR proběhlo, Severočeské muzeum v letošním roce provede podrobné vyhodnocení a evidenci mobiliáře, který bude základem pro novou mu-

zejní podsbírku „Památník Jiřího Harcuby“. Na tento rok je rovněž naplánován stavební průzkum budovy, který

bude základem pro přípravu dotačních projektů na budoucí zpřístupnění této unikátní technické památky. ■

Liberecké tramvaje a tři životní osudy

Jiří Křížek, fotografie: Ivan Rous, archiv SM

Díky spolupráci mezi Severočeským muzeem, Dopravním podnikem měst Liberce a Jablonce nad Nisou, a. s., a spolkem Boveraclub byla ve sloupové síni muzea nainstalována nová muzejní atrakce – funkční historické kolejiště pouliční dráhy s modely libereckých tramvají. Životní osudy tvůrců modelů jsou stejně spletité jako historie Liberce ve 20. století, proto je vhodné se s nimi blíže seznámit.

Erwin Cettineo se narodil 15. listopadu 1903 v Liberci a po otci, který byl důstojníkem rakouské armády, měl italské občanství. Od dětství mu učarovaly dvě věci – tramvaje a fotografování. Naproti budově libereckého muzea, z okna bytu na Masarykově třídě, tehdy třídě císaře Josefa, začal poprvé v roce 1913 zachytávat objektivem jásavě červeno-bílé vozy tramvají a fotografování mu vydrželo až do počátku 80. let. Italský původ a život bez politické angažovanosti ochránily pracovitěho účetního po skončení druhé světové války před odsunem.

Jiný osud čekal jeho celoživotního kamaráda a v pořadí druhého libereckého rodáka Antona Schlupeka (8. 2. 1903 – ?). Spolu si od dětství stavěli modely tramvajových vozů i s kolejištěm v měřítku cca 1:32.

Detail modelu tramvajového kolejiště ve sloupové síni muzea

Schlupkovi se tramvaje dokonce staly profesním osudem. Po ukončení studia na pražské technice se vrátil zpět do Liberce a působil ve zdejším dopravním podniku jako technik, krátce zde byl dokonce ve funkci ředitele. V září 1946 se Schlupek jako poslední německý zaměstnanec li-

bereckých elektrických drah dobrovolně přestěhoval do německého Ulmu. Přátelství s Cettineem přetrvávalo, stejně tak jako tramvajové modely, kolejiště a fotografie, které si spolu od dětství zhotovovali.

Posledním z tramvajové třetice je o generaci mladší Gisbert Jäkl

(10. 7. 1943 – 14. 6. 2009). V 70. letech, kdy pracoval jako průvodčí a řidič libereckých tramvají, se spřátelil s Erwinem Cettineem, tehdy již starším usměvavým pánem, věčně s Flexaretem v ruce. Jäkl pokračoval ve stavbě tramvajových modelů a po Cettineově úmrtí 17. listopadu 1985 převzal jeho pozůstalost, kterou dále rozmnožoval a publikoval v knihách o historii městské hromadné dopravy.

Po Jäklově smrti v roce 2009 byl díky Ing. Tomáši Krebsovi ze spolku Boveraclub rozsáhlý archiv zachráněn a 10 000 negativů historických fotografií v roce 2012 skončilo jako dar v Severočeském muzeu.

Leckdo v počínání jmenovaných pánů viděl za jejich života pošetilost, zastyděl mládí nebo podivínství. Díky nim ale dnes máme kromě modelů unikátně zdokumentovaný Liberec, protože když fotíte tramvaj, fotíte i město. A pokud fotíte liberecké tramvaje téměř jedno století, získáte obrazovou kroniku, která nemá obdoby. Vystavené kolejiště s tramvajemi po seznámení s osudy jeho tvůrců tak představuje památku na tři liberecké rodáky, kteří si po celý svůj život v „šíleném 20. století“ dokázali uchovat duši dítěte. ■

Erwin Cettineo a Gisbert Jäkl se svou sbírkou tramvajových modelů

V závěru loňského roku bylo Severočeské muzeum v Liberci oceněno Komitétem pro udržování památek z války roku 1866, z. s. za uspořádání výstavy k výročí 150 let od prusko-rakouské války. Pamětní medaili s diplomem za muzeum převzal ve středu 14. prosince 2016 při příležitosti vernisáže výstavy „Náš císař“ ředitel Jiří Křížek. Ocenění bylo zařazeno do umělecko-historických sbírek muzea. ■

Výstavy Severočeského muzea v Liberci leden–březen 2017

Náš císař

15. 12. 2016 – 12. 3. 2017

K. Andres: řezbář a restaurátor mechanických betlémů

15. 12. 2016 – 12. 2. 2017

Cvičím, cvičíš, cvičíme – v libereckém Sokole!

9. 2. – 2. 4. 2017

CANIS PICTUS / Pes na historické fotografii 1839–1918

23. 2. – 28. 5. 2017

Remigijaus Kriuko – Sklo

23. 3. – 14. 5. 2017

